

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Zakotnik

Preseganje neenakosti po spolu v politiki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Zakotnik

Mentor: red. prof. dr. Igor Lukšič

Preseganje neenakosti po spolu v politiki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Preseganje neenakosti po spolu v politiki

Skozi celotno zgodovino človeštva so ženske ostajale v senci moških. Patriarhalna družba jim ni dovoljevala enakih pravic kot moškim, zato so bile prisiljene ostajati v zasebni sferi in skrbeti za gospodinjstvo. Z vznikom feminističnih gibanj, so se pojavile prve pobude za enakopravnost žensk. Čeprav danes ženske beležijo po vseh mednarodnih standardih in pravnih okvirih enake pravice kot moški, še vedno na marsikaterem področju zaostajajo za moškimi kolegi. Po deležu zastopanosti v predstavnih telesih dosegajo skromno svetovno povprečje, kar je znak za politično oblast, da je potrebno k reševanju tega problema pristopiti na drugačen način. Po letu 1995 se v politični sferi tako pojavijo spolne kvote, ki naj bi pripomogle k izboljšanju deleža žensk v predstavnih telesih, vendar njihov uspeh ni odvisen samo od implementacije njih samih temveč tudi od drugih dejavnikov. Njihova implementacija pa tako kot vsak "politični produkt" prinaša s seboj tudi kritike in odobravanje ter spraševanje o njihovi učinkovitosti.

Ključne besede: spol, spolne kvote, politično predstavništvo, ženske.

Exceeding the gender inequality in politics

Throughout human history, women have remained in the shadow of men. Patriarchal society did not allow them the same rights as men, so they were forced to remain in the private sphere and to take care of the household. With the emergence of the feminist movement, emerged first initiative for the empowerment of women. Although international institutions and international law recognize them the same rights as men, in some areas of expertise they still lag behind their male colleagues. According to research, women are still reaching only a modest average of the share of representation in the representative body, which is a serious warning to the political power that this problem must be solved in a different way. Since 1995, we recorded an increase of gender quotas, which should contribute to improving the situation of women in representative bodies, but their success depends not only on their implementation, but also the range of other factors. Their implementation brings criticism and approval, as well as questioning about their effectiveness.

Key words: gender, gender quotas, political representation, women.

KAZALO

1	UVOD	6
2	METODOLOŠKI OKVIR	7
2.1	Namen, cilji, raziskovalne teze in vprašanja	7
2.2	Raziskovalne metode in tehnike	8
3	FEMINIZEM IN ŽENSKO KOT DRUŽBENA SKUPINA	8
3.1	Spolna dihotomija	10
3.2	Valovi feminizma in ženske pravice	12
3.2.1	Prvi val	12
3.2.2	Drugi val	15
3.2.3	Tretji val	16
4	ŽENSKO IN NJIHOV DELEŽ V POLITIKI	17
4.1	Politično predstavništvo	17
4.2	Spolne kvote in zastopanost žensk v predstavniških telesih	19
4.3	Argumenti za in proti spolnim kvotam	23
4.4	Spolne kvote v Sloveniji	25
5	SKLEP	26
6	LITERATURA	28

KAZALO TABEL

Tabela 4. 1: Politični diskurzi za zastopanost žensk	20
Tabela 4. 2: Delež žensk v predstavniških telesih v nordijskih državah	22

KAZALO GRAFOV

Graf 4. 1: Povprečni delež žensk v predstavniških telesih na globalni ravni	21
---	----

1 UVOD

Na področju javne kot tudi zasebne sfere naj bi danes veljalo, da obstaja enakost spolov. V tem pogledu je primerno, da najprej ločimo definicijo od do sedaj zasidrane definicije enakopravnosti, saj je definicija enakosti spolov precej širša od svoje predhodnice. Enakost spolov¹ pomeni "da so ženske in moški enako prepoznavni, imajo enako moč in so enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Enakost spolov se uresničuje z zagotavljanjem in uresničevanjem pravne enakosti, enakega obravnavanja oziroma nediskriminacije in enakih možnosti" (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2016). Uresničevanje načela enakosti spolov je v domeni držav, ki pa so zavezane tudi z mednarodnimi pravnimi dokumenti s področja človekovih pravic. Čeprav naj bi te pravne okvire bile dolžne zasledovati in udejanjati, je v praksi vidno, da se na marsikaterem področju življenja spola po enakosti nista približala drug drugemu.

Eno od področij, kjer je mogoče videti to odstopanje je tudi politika in zastopanost žensk v predstavniških telesih. Z zgodovinskim razvojem in akcijami ženskih feminističnih gibanj so si ženske izborile aktivno in pasivno volilno pravico, s politikami enakih možnosti pa so v teoriji dobile enak položaj v družbi in politiki kot moški. Po raziskavah medvladnih in nevladnih organizacij je vidno, da ženske po zastopanosti v predstavniških telesih še vedno ne dosegajo svojih moških kolegov, saj v svetovnem povprečju ženske predstavljajo slabih 23 odstotkov deleža v predstavniških telesih. To kaže na to, da je politika v večji meri še vedno v domeni moških in da ženskim gibanjem v zgodovini patriarhalnosti ni uspelo povsem zrušiti.

Da bi se države vsaj približale enakemu deležu moških in žensk v predstavniških telesih, so primorane poseči po ukrepih in mehanizmih, s katerimi lahko te cilje vsaj v določeni meri uspešno zasledujejo. Eden od takih mehanizmov so tudi spolne kvote, ki so jih države v večji meri že implementirale v kateri izmed oblik. Tako kot vsak politični produkt tudi spolne kvote s seboj prinašajo odobravanje in kritike. Do leta 1995 je bil politični diskurz izrazito usmerjen proti spolnim kvotam, po sprejetju smernic na pekinški konferenci pa se je zgodil preskok v diskurzu in države so vedno bolj v svoje programe in zakonodaje vključevale tudi spolne

¹ Na spletni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti so zapisali, da je pojem enakopravnosti danes preprosto premalo natančen za opisovanje enakosti spolov, zato ga je zamenjal koncept enakost spolov, za katerega velja, da "vključuje tako formalno (de jure) kot dejansko (de facto) enakost, torej enakopravnost, ki se nanaša na formalno-pravno enakost, in enakost, ki se nanaša na dejanske situacije v odnosu med spoloma in zadeva realne okoliščine."

kvote. Implementaciji spolnih kvot, njihovi tipologiji in učinkovitosti bomo več pozornosti namenili v nadaljevanju diplomskega dela, kjer bomo pokazali, da je pri zasledovanju tega cilja v ozadju še veliko drugih dejavnikov, s katerimi lahko merimo učinkovitost spolnih kvot.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Namen, cilji, raziskovalne teze in vprašanja

Namen diplomskega dela je opisati in predstaviti problematiko političnega predstavništva žensk kot najbolj številčno zastopane družbene skupine. Relevantnost diplomskega dela se kaže ravno v podreprezentiranosti ženske populacije v politiki, saj to za posledico prinaša neenako možnost soodločanja in vplivanja na oblikovanje in sprejemanje politik, ki se v prvi vrsti dotikajo žensk. Tu imamo v mislih predvsem pravico žensk do odločanja o lastnem telesu, s tem povezanim abortusom in reprodukcijo, kot tudi politike, ki zadevajo starševski dopust, varstvo otrok in druge. Zato se naša vodilna teza glasi, da so *ženske v politiki še vedno podreprezentirane*.

Naš cilj bo predstaviti ozadje v biološki in družbeni konstrukciji spola, ki je privedlo do dojemanja žensk kot neprimernih subjektov za udejstvovanje v politiki, kako je potekal ženski družbeni boj skozi valove feminizma in katere so ključne ideje in pravice, ki so si jih ženske znotraj teh tokov uspele izboriti.

Znotraj teh idej prištevamo tudi spolne kvote, ki jim bomo kot posebnemu mehanizmu oziroma ukrepu namenili večji del pozornosti v tem delu, skušali bomo predstaviti različne tipologije spolnih kvot, prikazali njihovo kontroverznost skozi diskusijo argumentov, ki so se pojavljali na strani nasprotnikov spolnih kvot in njihovo opravičevanje pri zagovornikih. Zato si na tem mestu zastavljamo naslednji vprašanja:

Ali so spolne kvote učinkovit mehanizem?

Ali spolne kvote diskriminirajo?

Ker so spolne kvote prisotne tudi v slovenskem političnem diskurzu, bomo del diplomskega dela namenili tudi implementaciji spolnih kvot v slovenskem nacionalnem prostoru in kako uspešna je bila njihova implementacija.

2.2 Raziskovalne metode in tehnike

V diplomskem delu gre za zmes analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov. V prvem delu bomo za potrebe predstavitve problematike spolne dihotomije uporabili, analizirali in interpretirali predvsem sekundarne vire. Tu nam bodo v pomoč predvsem dela avtorjev in avtoric, ki so se s to tematiko podrobneje ukvarjali.

V drugem delu diplomskega dela pa bomo za ponazoritev mehanizmov prav tako uporabili sekundarne vire, ki jih bomo združili tudi z analizo in interpretacijo primarnih virov, v našem primeru se bomo tu opirali predvsem na resolucije, ki so bile sprejete v medvladnih organizacijah. Da bomo lahko potrdili ali ovrgli naše raziskovalno vprašanje o učinkovitosti spolnih kvot, bomo uporabili statistične podatke, ki so dostopni preko spleta in so plod različnih raziskav, ki merijo enakost spolov.

Za slovenski nacionalni okvir bomo za ponazoritev implementacije spolnih kvot uporabili študijo primera Gaber Antičeve ter zakonodajno ureditev spolnih kvot v slovenskem pravnem prostoru.

3 FEMINIZEM IN ŽENSKÉ KOT DRUŽBENA SKUPINA

Razprave o feminizaciji politike ne moremo začeti brez poglobljene definicije in razlage, kaj feminizem sploh je. Feminizem je potrebno misliti kot družbeno in politično gibanje, ki ima za cilj popolno emancipacijo žensk. Znotraj samega koncepta se odpira vrsta vprašanj o ženskah kot specifični družbeni skupini in z njihovo vlogo v ekonomski, politični, kulturni in družbeni sferi (Sruk 1995, 101).

McBride (v Bevir 2010, 499) ne oporeka tej splošni definiciji, vendar opozarja, da je potrebno sam pojem preiščati tudi izven teh ozko postavljenih okvirjev. Pri interpretaciji pojma je tako treba vključiti tudi analizo različnih oblik moči in kako se ta moč kaže pri odnosu do žensk. Za analizo stanja v družbi je torej pomembno, da feministična politična teorija v svojem jedru obravnava in preučuje, kako je ta moč porazdeljena in kako je mogoče to porazdelitev moči preseči.

Feminizem je torej tisti vidik politične teorije, ki nam razlaga, kako je delitev nečesa na žensko in moško oblikovala našo percepcijo dožemanja možnosti in pričakovanj, ki jih imamo pri soočanju z odločitvami v vsakdanjem življenju.

Ključne teme, s katerimi operira feministična politična teorija v smislu raziskovanja, so po mnenju McBrideove (prav tam, 502–506): *feministična etika, delitev na zasebno in javno sfero, konstrukcija identitete in odnos ženske-politična ekonomija*. Na tej točki izpuščamo konstrukcijo identitete, saj ji bomo namenili več pozornosti v naslednjem sklopu.

Feministična etika se ukvarja s preučevanjem vpliva tradicionalne etike na žensko moralno izkušnjo. Tradicionalna etika je tista, ki v soje ospredje postavlja moške in njihove interese in zanemari žensko vprašanje. Ženske so z vidika tradicionalne etike tiste, ki sodijo v območje zasebne sfere - torej skrbijo za gospodinjstvo in skrb. Vzroke za to delitev je potrebno iskati tudi v značajskih lastnostih, ki jih tradicionalna etika pripisuje moškim in ženskam. Stereotipno se torej moškim pripisujejo večvrednostne lastnosti kot sta neodvisnost in sposobnost racionalnega razmišljanja, ženskam pa ravno nasprotno (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2015).

Če deloma že tradicionalna etika zapoveduje, da je mesto žensk v zasebni sferi, feministična politična teorija samo dodaja, da je ta delitev pogojena s spolom. Politika je torej javna sfera, ki je v domeni moških. Zasebna sfera torej ni politično relevantna. Ženske so tako po mnenju Patemanove (1988, 11) vpete v neko območje, ki hkrati ima in hkrati nima mesta v civilni družbi. Zasebna sfera je tako del civilne družbe, ki pa je ločena od civilne sfere. Izraza zasebno in javno sta tako zgolj "sopomenki" za ženske in moške. Civilna družba ne more biti sproducirana, če v osnovi nimamo družbene pogodbe, vendar ta lahko nastane le s spolno pogodbo, ki pa producira patriarhalnost. Patriarhat na tak način dobi prost vstop v zasebno sfero, družina, ki jo vodi patriarh (moški) pa je biološko določena enota (Squires 2009, 44).

Odnos ženska-politična ekonomija temelji na predpostavki, da moškim pripada vloga hranilca družine, posledično ženskam pripada vloga vzdrževanega člana. Avtorica McBride (prav tam, 505–506) opozarja, da veljajo odstopanja v plačah za ženske na enakem položaju, kot ga zasedajo moški. Iz tu tudi izhaja plačilni razkorak, v politični znanosti pa se vedno bolj uveljavlja termin feminizacija revščine.

Ženske kot družbena skupina torej zavzemajo osrednje mesto v feministični politični teoriji. Gaber Antić (1998, 55–56) izpostavlja, da imajo ženske kot vsaka druga družbena skupina točno določeno specifikum, ki se odraža v šestih značilnostih:

1. vsaki državi ženske predstavljajo vsaj polovico prebivalstva in jih zato kot take ne moremo obravnavati kot manjšine
2. gre za heterogeno družbeno skupino, kjer so si članice med seboj različne predvsem v smislu interesov, ki jih imajo in so lahko posledica nekih popolnoma zgodovinskih in socialnih okoliščin, zato tudi težko trdimo, da bi ženske političarke zagovarjale izključno ženske interese
3. na moške in ženske ne moremo gledati kot na dve popolnoma ločeni entiteti, zato tudi ne moremo trditi, da se njihovi interesi na neki točki morda ne bi celo bolje ujeli kot interesi samo ene družbene skupine
4. ženske kot družbena skupina lahko zaradi svojih drugačnih izkušenj v nekaterih področjih življenja kot je npr. reprodukcija prinesejo v politiko teme, ki sta se jih javnost in politika izogibali
5. da bi bile v politične procese bolj vpletene, so se ženske kot družbena skupina povezovale v različne strukture znotraj političnih strank in tako lažje dokazovale in oblikovale zahteve družbene skupine
6. kljub pravno enakemu položaju ženske v vseh sferah življenja dosegajo slabše rezultate, zato se organizirajo tudi pri zahtevanju vzpostavitve mehanizmov, ki bi jim omogočale enake možnosti in rezultate kot moškim.

3.1 Spolna dihotomija

Spol v feministični politični teoriji predstavlja zapleten koncept, zato ga je najbolje razumeti "kot kategorijo, ki se je razvila za raziskovanje tega, kaj šteje za žensko in kaj za moškega" (Squires 2009, 77). V tej fazi je potrebno poudariti, da znotraj feministične politične teorije najdemo za spol dve razlikovanji²: biološki in družbeni spol.

Ko govorimo o biološkem spolu, mislimo predvsem na to, kar Južnič (1993, 47) opisuje kot genetični spol. Spol, ki je določen s kromosomi že v času spočetja, kasneje pa še s fizično podobo spola, ki jo določajo genitalne strukture ter sekundarni spolni znaki oziroma naša zunanost. Ženskam se je na podlagi teh fizioloških danosti pripelo oznake manjvrednosti in podrejenosti. De Beauvoirjeva (2013, 64–65) ne zanika, da je ženska glede določenih

² Angleški jezik biološki spol definira kot *sex*, družbeni spol pa kot *gender*.

fizioloških danosti v primerjavi z moškim šibkejša, vendar to ne more biti izgovor, da si moški za fizične prednosti podeljujejo večvrednostni položaj.

Družbeni spol v nasprotju z biološkim je kulturno konstituiran in označuje vse ostale človekove psihološke in emocionalne značilnosti (Priyon 2010, 38), sociologi pa opozarjajo, da lahko te družbene strukture, ki definirajo družbeni spol, pripeljejo do diskriminatornih in zakonsko vprašljivih praks omejevanja osebne svobode - npr. volilna pravica (Fausto–Sterling 2014, 18).

Družbeni spol je še v 20. letih prejšnjega stoletja veljal za osebno lastnost posameznika, njegovo preučevanje pa je bolj temeljilo na preučevanju značajskih potez posameznika in skladno s tem pripisanim družbenim vlogam. V 30. letih 20. stoletja se v znanosti množično začno pojavljati osebnostni testi, na podlagi katerih so merili moškost in ženskost. Vsaka odstopanja od družbeno pripisanih vlog so bila smatrana kot nenormalna in v nekaterih primerih celo kot deviantna.

Tako opravičevanje spolne vloge in spolne delitve dela z biološkimi lastnostmi je biološki determinizem držal do 60. let 20. stoletja, ko so feministke vedno bolj začele opozarjati, da so spolne vloge konstruirane s strani družbe. Vlogi moškega je družba pripisovala večjo pomembnost kot vlogam žensk. Tu lahko vzporednice iščemo tudi v že omenjenem modelu hranilca - ta vloga je bila vrednotena precej višje od vloge gospodinje (Steans 1998, 11).

Skozi proizvodnjanje, delanje spola se vzpostavlja tako dominacija moških kot podrejenost žensk. Oboje se vzpostavlja relacijsko. Ni namreč mogoče govoriti o podrejenosti žensk, če ne govorimo o dominantni poziciji moških. Oboje pa se utrjuje tako v individualnih kot v kolektivnih praksah podrejanja in privilegiranja, sprejemanja in upravičevanja ene in druge pozicije, spreminja pa se ob aktivnem upiranju in opuščanju tako enih kot drugih praks - tudi v tem primeru tako na individualni kot na institucionalni ravni (Antić Gaber 2015, 15).

Tako se z vstopom konstrukcionističnega pristopa na polje politične znanosti vedno bolj začne uveljavljati predpostavka, da vloge, ki jih spola v družbi zasedata, niso naravne, temveč so civilizacijski produkt. Predpostavka, da je moški tisti Subjekt, ženska pa v odnosu do njega tisti Drugi torej po tem takem ni več mogel vzdržati (Squires 2009; de Beauvoir 2013).

Še korak dlje je v svoji interpretaciji šla Judith Butler (2001, 37), ki je iz družbenega spola naredila izpeljanko v performativnega, tistega, ki "konstituira identiteto, katere naj bi bil. V

tem smislu je družbeni spol vedno delovanje, vendar ne delovanje subjekta, o katerem bi lahko rekli, da je obstajal pred dejanjem". Izključno vsak posameznik je torej tisti, ki s svojim obnašanjem in delovanjem določa svoj spol. V kolikor smo pri svojem delovanju dosledni, ni bojazni, da ne bi vedno znova producirali enakega spola, s tem pa se tudi izognili morebitnim intervencijam formalnih institucij, če bi s te poti zašli (Antić Gaber 2015, 14).

Pri preučevanju spola v politični teoriji si lahko pomagamo s klasifikacijo Squiresove (2009, 12–13), ki uporablja tipologijo *vključitve, obrata in premestitve*:

1. Pri strategiji *vključitve* se želi ženske vključiti v politiko, v kateri so popolnoma odsotne ali pa prisotne v zelo majhnem številu. Spol po mnenju teoretičark, ki to strategijo podpirajo, ne bi smel igrati bistvene vloge pri vstopu žensk v politiko, saj naj bi ta bila spolno nevtralna, predvsem pa naj bi podpirala politiko enakosti. V tem primeru je moč prepoznati predvsem premise liberalnega feminizma.
2. Pri strategiji *obrata* je moč zaznati vzporednice z radikalnim in kulturnim feminizmom, za katere je značilno zavzemanje za politiko razlike. Politika naj bi bila zasnovana/preoblikovana tako, da bi "izražala poseben zorni kot nehegemonskih spolnih identitet" (prav tam, 13).
3. Strategiji *premestitve* bi lahko dejali, da je neka vmesna, mediatorska stopnja med strategijo *vključitve* in *obrata*. To strategijo bi lahko pripeli postmodernemu ali poststrukturalističnemu feminizmu, značilnost pa je predvsem v tem, da želijo razbiti tiste premise, ki subjekt zaznamujejo s spolom.

3.2 Valovi feminizma in ženske pravice

3.2.1 Prvi val

Začetek feminizma obeležujeta dve klasični deli, s katerimi zaznamujemo tudi začetek prvega vala feminizma. Prvič se je krivičnega izostanka žensk iz državlanskega modela, ki naj bi temeljil na načelu univerzalnosti, dotaknila francoska aktivistka Olympe de Gouges, ki je z delom *Deklaracija o pravicah ženske in državljanke* (1791) opozorila na dvoličnost takratne francoske politične oblasti, ki kljub geslu "svoboda, enakost in bratstvo" ženskam ni priznala enakovrednega položaja v primerjavi z moškimi, niti jim ni podelila statusa državljanstva. De

Gouges je s svojim delom oporekala faktu, da ženske niso pravi individuumi, zaradi česar so bile kot take izključene iz Deklaracije o človekovih in državljskih pravicah, ki je nastala kot rezultat uspešne francoske revolucije. Njene ideje so bile za tisti čas enostavno preradikalne tako za francosko politično oblast, kot tudi za nekatere družbene frakcije, ki so v njenih idejah ženskega političnega udejstvovanja videli možnost ženskega zanemarjanja hišnih ter materinskih opravil in so v imenu te bojazni uvedli prepoved ženskega političnega delovanja (Verginella 2011, 6–7).

Drugo klasično delo *Zagovor pravic ženske* pa leto kasneje, 1792 napiše angleška avtorica Mary Wollstonecraft, ki naslavlja predvsem ženske srednjega razreda. Čeprav je njeno delo večinoma slonelo na ideji, da je potrebno ženske srednjega razreda čim bolje pripraviti na poroko in delo v zasebni sferi, nikakor ni zanemarjala tudi ideje, da je potrebno mlade ženske z izobraževanjem pripraviti tudi na ekonomsko neodvisnost. Njeno delo je naletelo na precej več odobravanja kot delo njene francoske predhodnice, morda tudi zato, ker Wollstonecraftova nikjer ni izrecno pisala o ženski volilni pravici (Gamble 2006; Verginella 2011).

Bryson (2003, 13) sicer opozarja, da obstaja še mnogo drugih zapisov, ki so v senci teh dveh klasičnih del ostali spregledani, pa so problematiko žensk predstavili ravno tako dobro, če ne morda v nekaterih idejah celo bolj drzno od zgoraj navedenih avtoric. Francoski pisatelj Condorcet je tako že pred De Gougejevo izpostavil to, kar feministke trdijo danes - ženske so sposobne racionalnega mišljenja, saj posedujejo razum in morajo biti deležne popolnoma enake izobrazbe in enakih političnih pravic kot moški. Ženske fizične lastnosti ne smejo biti izgovor za žensko izključenost, vsako delovanje v tej smeri pa naj bo smatrano kot tiranija.

Pomembno osnovo za gibanje sufražetk v sredini 19. stoletja daje zagovor ženske volilne pravice, ki je nastal s strani Williama Thompsona in Anne Wheeler, a je v obdobju nastanka bila ideja preveč utopična in je v spodnjem domu angleškega parlamenta naletela na posmeh. Tako so idejo leta 1865 unovčile sufražetke, ki so vložile peticijo za uvedbo ženske volilne pravice, vendar tudi ta kljub podpori Johna Stuarta Milla in Henryja Fawcetta ni uspela prebiti patriarhalnega zidu (Verginella 2011, 7).

Eden od ključnih trenutkov v prvem valu feminizma se zgodi še pred vzponom gibanja sufražetk z ameriškim feminističnim aktivizmom, ki vrhunec doživi s konvencijo Seneca Falls 1848, kjer je v ospredje bila postavljena diskusija o socialnem, javnem in verskem stanju žensk in njihovih pravicah. Kot pravice so bile tu izpostavljene pravica žensk do glasovanja,

lastnine, izobraževanja, zaposlitve in sodelovanja v javnosti in politiki. Deklaracija, ki so jo sprejele udeleženske konvencije, je danes označena kot ključen mejnik v liberalnem feminizmu.

Pod največje uspehe v prvem valu štejemo dosežke na področju izobraževanja, zaposlovanja in volilne pravice. Za nadaljevanje tega diplomskega dela je najbolj relevantna volilna pravica, saj z njo ženske pridobijo možnost vstopa v sfero političnega. Prva, ki je ženskam podelila volilno pravico pod popolnoma enakimi pogoji kot moškim, je bila Nova Zelandija, ki je to storila že leta 1893, nekaj let kasneje ji je sledila Avstralija (1902), nato pa še Finska leta 1905. Združene države Amerike je v času, ko so ženske dobile volilno pravico (leta 1920), vodil Woodrow Wilson, ki je bil ideji o ženski volilni pravici naklonjen, zato tudi ni bilo pričakovati nič drugega kot sprejetje 19. amandmaja, ki je prepovedoval izključitev glasovanja na podlagi spola. Pot do volilne pravice je bila veliko težja v Veliki Britaniji, saj so se postopki za pridobitev ženske volilne pravice vlekli od leta 1865, ko je John Stuart Mill v angleškem parlamentu vložil peticijo, ki bi ženskam podelila volilno pravico, vendar se je zapletlo pri spremembi Zakona o reformi 1867, kar ima za posledico ustanovitve številnih regionalnih ženskih volilnih družb, ki se leta 1897 povežejo v Nacionalno zvezo sufražetk. Šele po prvi svetovni vojni so lahko ženske v Veliki Britaniji, ki so bile starejše od 30. let, volile na nacionalnih volitvah, šele leta 1928 pa se je ta pravica uzakonila za vse polnoletne ženske (Gamble 2006; McBride 2010).

V prvem valu feminizma se v takratni Avstro-Ogrski leta 1907 uzakoni splošna volilna pravica, ki pa je veljala samo za moške. Čeprav iz javne sfere niso bile izključene, pa v politični sferi niso imele pravice delovanja. Ta prepoved se je nanašala tako na delovanje v političnih društvih kot tudi v primerih samostojnega političnega nastopanja. Tej prepovedi so morale slediti tudi slovenske ženske, ki pa so kmalu dobile priložnost udeleževanja na predvolilnih shodih ob poteku občinskih volitev. Podpore splošni volilni pravici je leta 1902 izkazala Katoliška narodna stranka, predlog zakona o uvedbi volilne pravice za ženske na občinskih volitvah pa je predstavil časopis *Slovenec*. Po tem se je zvrstilo še kar nekaj predlogov, eden izmed njih je pristal v dunajskem parlamentu, kjer pa je naletel na odpor Slovenske ljudske stranke, saj so taki predlogi ponovno odprli mnenja, da bi to škodovalo delovanju ženskam v zasebni sferi. Prvič je bila splošna volilna pravica za ženske v Sloveniji uzakonjena leta 1920, ko so ženske pridobile pravico do glasovanja na občinskih volitvah, za

glasovanje na državni ravni pa so ženske dobile najprej leta 1942³ za volitve delegatov na osvobojenem ozemlju, polnoveljavno in na ozemlju celotne Slovenije pa leta 1945, ko se v Jugoslaviji uzakoni splošna volilna pravica (Selišnik 2008; Verginella 2011; Meta dekleta 2016).

3.2.2 Drugi val

Začetek drugega vala obeležuje že omenjen preskok od biološkega determinizma h konstrukcionističnemu pristopu. Ženska gibanja predstavljajo najpomembnejši faktor pri obujanju političnih ciljev in zahtev, ki so ostale neizpolnjene še iz časa prvega vala. Ženski politični aktivizem skuša svoje zahteve potisniti skozi zakonodajne aktivnosti držav. V ospredje se tako prerinejo argumenti, ki zagovarjajo žensko drugačnost od moških zaradi socializacije in ne zaradi bioloških značilnosti. Politična srenja je take ideje zavračala, kar je za posledico povzročilo števila gibanja, katerih slogan je bilo "osebno je politično", na tak način pa so opozarjale na družbeno vlogo ženske, njena pričakovanja in njeno samopodobo (Gamble 2006; McBride 2010).

V ospredju drugega vala so ženska gibanja v Združenih državah Amerike, kjer se z delom *The Feminine Mystique* (1963) avtorice Betty Friedan v diskurzu vedno bolj izpostavlja osebno nezadovoljstvo žensk, ki so posledica družbene in politične ureditve in da je za korenite spremembe potrebno stanje začeti reševati na teh dveh ravneh. Zaradi pomanjkanja izobraževanja in prežetostjo s podobami, ki jih posredujejo mediji, so bile bele ženske srednjega razreda ujete v "udobno koncentracijsko taborišče" - v štiri stene doma, kjer so skrbele za moža in otroke (Gamble 2006, 198). Ravno zaradi naslavljanja pretežno belih žensk, to delo naleti na neodobravanje in eskalacijo napetosti med skupinami rasno mešanih žensk. Glavni premik v drugem valu feminizma je zaznati v ustanovitvi Nacionalne organizacije za ženske (*ang.* National Organization for Women) leta 1966, ki je "produkt" avtorice Friedanove in njenih somišljenik. Glavni namen, kot je izpostavila Friedanova ob ustanovitvi, je opolnomočenje žensk za sodelovanje v ameriški družbi in doseči enakopravnost z moškimi. Fokus je bil na naslednjih področjih: reprodukcija, splav, nasilje nad ženskami, lezbične pravice in ustavne ter gospodarska enakopravnost (Gamble 2006; NOW 2016).

³ Odlok, ki je ženskam podelil volilno pravico na osvobojenem ozemlju, je veljal do ustave leta 1946. V kočevskem zboru je bil leta 1943 delež žensk med poslanci 10,8 odstotkov.

Na globalni ravni so pobude ženskih gibanj največji rezultat beležile ob sprejetju Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (*ang.* CEDAW) leta 1979 s strani Generalne skupščine Združenih narodov. Konvencija izpostavlja tisto, kar poudarja konstrukcionistični pristop - vloga stereotipov, ki jih producirata družba in kultura do enakosti spolov. V 5. členu je tako zapisano: "Države pogodbenice bodo ukrenile vse primerno: a) za spremembo družbenih in kulturnih vzorcev vedenja moških in žensk, da bi odpravili predsodke ter običaje in vsako drugo prakso, ki temelji na pojmovanju manjvrednosti ali večvrednosti enega ali drugega spola ali na tradicionalni vlogi moških in žensk" (CEDAW, 5. člen). Države pogodbenice so se zavezale, da bodo izvajale ukrepe, s katerimi bodo izpolnjevale določila, zapisana v konvenciji. O vseh ukrepih in programih ter rezultatih so države pogodbenice dolžne poročati odboru za odpravo diskriminacije žensk (CEDAW, 18. člen).

3.2.3 Tretji val

Začetek tretjega vala obeležujemo s prispevkom *Becoming the Third Wave* reviji Ms Magazine leta 1992. Avtorica prispevka, Rebecca Walker, je takrat napisala, da gre pri dojetju feminizma za razdelitev na dva pola - nekateri so menili, da je feminizem nekaj, kar je že zastarelo, nekateri pa so v njem videli uspehe zlasti iz 70. let 20. stoletja, ki so prinesli možnost ženskam vključevanja v vojsko, poklicno življenje, izobraževanje in šport (McBride 2010).

Kljub mehanizmom in programov, s katerimi so države skušale zagotoviti uravnoteženo zastopanost spolov v nacionalnih parlamentih, je bil delež poslank v primerjavi s poslanci izrazito nizek, zato je bilo potrebno doseči nekatere premike tudi s pomočjo mednarodnih institucij. Eden od takih korakov je bila Četrta konferenca Združenih narodov o ženskah v Pekingu leta 1995, na kateri je bila sprejeta Pekinška deklaracija. Izhodišča za konferenco v Pekingu so vključevala 12 strateških ciljev in ukrepov na vseh področjih, kjer ženske še vedno niso dosegale enakega obravnavanja, vključno s položaji v procesih odločanja. V Pekinški deklaraciji piše, da so sodelujoče vlade na konferenci "prepričane da: sta krepitev moči žensk in njihovo polno in enakopravno sodelovanje na vseh družbenih področjih, vključno s sodelovanjem v procesu odločanja in dostopu do oblasti, ključnega pomena za doseganje enakosti, razvoja in miru" (Pekinška deklaracija, 12. tč).

Tretji val feminizma svoje ideje začne širiti preko nacionalnih meja držav. Lahko bi rekli, da gre za nekakšen globalni feminizem, ki v ospredje postavlja žensko vprašanje na globalni

ravni. Mednarodne institucije se začno ukvarjati s preišljanjem in izvedbo ukrepov, ki bi izničili vpliv ekonomije, rase, etnije in drugih na neenakopravnost žensk.

4 ŽENSKÉ IN NJIHOV DELEŽ V POLITIKI

4.1 Politično predstavništvo

Najbolj razdelano razlago koncepta predstavništva nam ponuja Sartori, ko zapiše, da "etimološko gledano pomeni izraz predstavništva: ponovno predstaviti in v širšem pomenu narediti, da bo navzoč nekdo, ki ni prisoten, ali nekaj, kar ni prisotno" (v Della Porta 2003, 160). Avtor poudarja, da obstajajo trije tipi pojmovanja predstavništva: pravno, sociološko in politološko. Za naše diplomsko delo je najbolj relevantna razlaga sociološkega pojmovanja, saj v njej lahko iščemo povezave z reprezentativnostjo žensk - po mnenju avtorja tisti, ki je reprezentativen, predstavlja značilnosti tiste skupine, iz katere izhaja. Torej, najbolj se počutimo zastopani v neki instituciji takrat, ko nas predstavlja oseba, za katero mi menimo, da nam je podobna in da izhaja iz podobnih okoliščin, kot so naše (prav tam, 161).

Danes so sodobne demokracije predstavniške demokracije. Danes politična znanost izpostavlja, da so se skozi zgodovino izoblikovali štiri modeli predstavništva, na podlagi katerih lahko razberemo, katere interese predstavniki zastopajo:

1. v *teritorialnem* modelu predstavniki zagovarjajo interese tistega ozemlja, na katerem so bili izvoljeni
2. v *pluralističnem* modelu predstavniki zagovarjajo množico različnih interesov
3. v *demografskem* modelu predstavniki zagovarjajo interese točno določene populacije
4. v *strankarskem* modelu pa predstavniki zagovarjajo interese tiste politične stranke, na listi katere so kandidirali in bili izvoljeni (Norris in Lovenduski v Fink Hafner in Krašovec 2004, 76).

Danes se predpostavlja, da izvoljeni predstavniki v demokratičnih ureditvah zastopajo interese in mnenja svojih volivcev, tudi žensk. Tak model imenujemo *politika idej*. Čeprav se od izvoljenih predstavnikov pričakuje, da bodo pri svojem delovanju pokazali visoko stopnjo nepristranskosti, člani podreprezentiranih skupin opozarjajo, da v večini primerov ti cilji niso doseženi in da predstavniki kljub temu predstavljajo mnenja in stališča tistih skupin, iz kateri izhajajo oni sami. Iz tega izhaja model *politike prisotnosti*, ki zagovarja, da bi morali izvoljeni

predstavniki predstavljati značilnosti tistih skupin, ki so podprezentirane, saj bi se le na tak način lahko preprečila pristranskost (Phillips v Bacchi 2006, 36).

Koncept političnega predstavništva (1967) bolj poglobljeno razdela Pitkinova, ki v svojem delu ponuja odgovore na to, *kako* naj bi potekalo predstavništvo. Ena od možnosti je delovanje na mikrokozmični ravni, katere značilnost je, da si posameznik s politično skupino deli nekatere značilnosti (razred, rasa, starost). Po tej predpostavki je najbolj institucija najbolj reprezentativna takrat, ko odseva značilnosti celotne nacije. Za simbolno raven je ključna značilnost simboliziranje neke identitete. Kot primer se tu pogosto navaja monarha, ki predstavlja svoje ljudstvo, ta pa si po pravilu z monarhom ne deli skupnih izkušenj. Pri zastopniški ravni je značilno, da osebo zastopa neka tretja oseba - najpogosteje v pravnem smislu. Posameznik zastopniku tako podeli vsa pooblastila za zastopanje (Pitkin v Squires 2009).

"Šele pravica do predstavništva naredi ljudi za dejanske državljane in državljanke ter jih zaveže k skrbi za obče oziroma skupno dobro" (Gaber Antić 1998, 28). V literaturi najdemo tri vrste argumentov za enakopravno predstavništvo žensk v politični sferi. Lovenduski (2005, 22–25) izpostavlja pravičnost, pragmatičnost in različnost:

1. argument *pravičnosti* bazira na predpostavki, da je nepravilno, da imajo v politiki monopol moški, zlasti v sodobnih predstavniških demokracijah. Človekove pravice veljajo za oba spola in sem lahko štejemo tudi državljanstvo. Ženske so v odnosu do moških popolnoma enakovredne državljanke in zato popolnoma krivično izločene iz politike
2. argumenti *pragmatičnosti* se osredotočajo na mehanizme, s katerimi bi stranke maksimizirale število ženskih predstavnic. Nekateri zagovorniki pragmatičnosti zagovarjajo idejo, da bodo ženske volile ženske kandidatke, saj le te lahko razumejo ženske probleme in jih temu primerno zastopajo. Raziskave so pokazale, da je v parlamentih, kjer je število žensk večje, politični diskurz veliko bolj usmerjen tudi v reševanje ženskih vprašanj
3. argumenti *različnosti* pa temeljijo na predpostavki, da ženske v politiko prinašajo različne nove pristope in načine in da se njihove življenjske izkušnje razlikujejo od moških, zato je z vidika drugačnega, pozitivnejšega političnega okolja zaželeno, da obstaja heterogenost izkušenj.

Da bi ženske dobile možnosti do enakega deleža v politiki, politična sfera uporablja različne strategije in mehanizme. V nadaljevanju si bomo ogledali enega najpomembnejših mehanizmov - spolne kvote.

4.2 Spolne kvote in zastopanost žensk v predstavniških telesih

Za potrebe našega diplomskega dela lahko spolne kvote definiramo kot predpise, ki določajo, kakšen delež žensk mora biti prisoten v predstavniškem telesu (Lovenduski 2005, 95).

Kvota so določljive glede na *namen, čas, pravno moč, način opredelitve deleža*, kako se *nanašajo na spol* in kdo jih *predpisuje*. Namensko kvote so določene zato, da se zagotovi zadostna prisotnost spola, v našem primeru ženskega, ki je v parlamentu podzastopan. Z vidika časovnega obsega ločimo kvote za določen in nedoločen čas. Možnost, da pride do zlorab in diskriminacije do v tem primeru moškega spola, je samo s počasno vpeljavo določil, ki postopoma viša zastopanost žensk. S pravnega vidika ločimo pravno zavezujoče in nezavezujoče. V prvem primeru kvote ureja zakonska podlaga za njihovo izvajanje in uveljavljanje, v primeru nezavezujočih kvot pa gre za neke vrste priporočila in programe, ki nakazujejo možnosti višanja deleža zastopanih žensk. Ko opredeljujemo delež žensk, ki ga želimo imeti v predstavniških telesih, je zelo pomembno, da lestvico postavimo dovolj visoko v izogib še vedno prenizkim deležem. Če je mogoče, naj bi se pri postavljanju deleža sledilo pravilu paritete - torej enak delež moških in žensk. Ko govorimo o spolnih kvotah v politiki, mislimo predvsem na ženske, saj so te v primerjavi z moškimi podprezentirane. S tem nevtralnim pojmovanjem se izognemo morebitnim očitkom, da spolne kvote diskriminirajo. Odgovor na to, kdo je pristojen za predpisovanje spolnih kvot ni pravila, je pa večji delež kvot določenih v strankarskih statutih kot pa v nacionalnih zakonodajah držav (Gaber Antić 1998, 138–143).

Če je še pred pekinško konferenco leta 1995 v politični znanosti prevladoval diskurz izključevanja, je le tega postopoma zamenjal t.i. hitri diskurz. Obema je skupno, da se osredotočata na načine, kako doseči enako zastopanost spolov. Dahlerup in Freidenvall (2010, 177) pravita, da med obema diskurzoma obstajajo razlike:

Tabela 4. 1: Politični diskurzi za zastopanost žensk

	diskurz IZKLJUČEVANJA	HITRI diskurz
Splošno mnenje	s postopnim razvojem države in družbe se predsodki do žensk v politiki zmanjšujejo in izginjajo	razvoj družbe in države še ne pomeni izboljšanja v ženski zastopanosti, izraba resursov, namenjenih za ta cilj pa ne pomeni tudi nujno uspeha
Identifikacija problema: zakaj tako malo žensk?	zaradi premalo sredstev in podpore v javnosti; zaradi zakoreninjenih odnosov in predsodkov do žensk v politiki	zaradi formalne in neformalne diskriminacije; zaradi procesov izključevanja in nevidnih ovir
Strategije za večjo zastopanost žensk	povečanje ženskih virov z boljšim izobraževanjem, socialnimi prispevki, rekrutacijo in pomočjo političnih strank	kvote, s katerimi se politične stranke prisili, da na svoje liste postavljajo ženske
Kvote - da ali ne?	ne, ker diskriminirajo	da, ker rušijo strukturne pregrade

Vir: Dahlerup in Freidenvall (2010, 176–177).

Danes zaradi baze podatkov različnih organizacij, ki se ukvarjajo s preučevanjem ženskega predstavnštva, vemo, da je na svetu uvedlo spolne kvote 128 držav. To le potrjuje, kakšen vpliv je pustila pekinška konferenca in sprememba diskurza. Pri tipologiji spolnih kvot kljub temu prihaja do odstopanj. Danes je v znanstveni literaturi v veljavi naslednja tipologija (Lovenduski 2005; Krook 2009; IDEA 2016) spolnih kvot - rezervirani sedeži, strankarske kvote in zakonsko določene kvote.

Zakonsko določene in strankarske spolne kvote določajo minimalen delež žensk na kandidatnih listah. V primeru zakonsko določenih spolnih kvot, njihovo določitev najdemo bodisi v zakonih (npr. Belgija, Francija, Slovenija) bodisi v ustavnih listinah (npr. Nepal in Filipini, pa tudi Uganda in Burkina Faso). Zakonsko določene kvote so torej obvezujoče za vse politične stranke. Vse, kar je večje od zakonsko določenega deleža žensk na kandidatnih listah, je "dobra volja" strank in njihove ideologije do ženskih predstavnic. V nekaterih

državah poznamo tudi sistem rezerviranih sedežev - torej delež sedežev, ki je v zakonodaji rezerviran za ženske (npr. Pakistan, Bangladeš in druge) (Lovenduski 2005; IDEA 2016).

Statistični podatki kažejo, da se od leta 1997 delež žensk v predstavnih telesih na globalni ravni povečuje. Na svetovni ravni se je ta delež žensk od leta 1995 povečal za 11.3 odstotka. Danes je v svetovni politiki v predstavnih telesih⁴ 22.6 odstotka⁵ žensk. V primerjavi z moškimi predstavniki je ta odstotek izjemno nizek, vendar je treba poudariti, da spolne kvote same po sebi še ne prinašajo zadostnega učinka. Delež žensk v predstavnih telesih je v veliki meri odvisen še od nekaterih drugih dejavnikov (IPU 2016; IDEA 2016).

Graf 4. 1: Povprečni delež žensk v predstavnih telesih na globalni ravni

Vir: IPU (2016).

Prvi izmed dejavnikov je volilni sistem, kjer velja, da je za izvolitev žensk najmanj primeren večinski sistem, medtem ko sistem sorazmernega predstavnštva možnosti žensk bistveno bolj poveča. V sklopu volilnega sistema je potrebno upoštevati tudi druge dejavnike, kot so

⁴ Ti podatki veljajo tako za spodnje domove kot zgornje domove parlamentov.

⁵ Manjše odstopanje se pojavi v analizi, ki je dostopna na spletni strani www.idea.int - tam namreč po njihovih podatkih beležijo 23.4% žensk v predstavnih telesih na podlagi 128 držav, ki imajo implementirane spolne kvote.

velikost volilne enote, meja volilnega praga ter postavitve kandidatke na kandidatne liste (Jalušič in Antić Gaber 2001, Lovenduski 2005; Dahlerup in Freidenvall 2010).

Politične stranke imajo na izvolitev žensk bodisi posreden bodisi neposreden vpliv. Veliko je odvisno od značilnosti, ki definirajo te stranke - ideologija, s katero operira stranka, njena notranja organiziranost ter njena velikost in politična moč, ki jo zaseda v političnem sistemu. Veliko pa je odvisno tudi od strankarske organiziranosti na nacionalni/lokalni ravni ter števila tekmujočih strank (Gaber Antić 1998, 97–105).

Poleg teh dveh ključnih dejavnikov je potrebno visok/nizek delež žensk v predstavniških telesih iskati tudi v drugih vzrokih. V nordijskih državah tako ne najdemo zakonsko določenih spolnih kvot, temveč le strankarske kvote, pa se te države še danes na lestvici držav z najvišjim deležem žensk v predstavniških telesih uvrščajo visoko. Seveda imata tudi v tem primeru veliko vlogo volilni sistem in politične stranke, ki so pod pritiski močne baze ženskih gibanj sprejele ukrepe v obliki strankarskih kvot. Vendar pomembno vlogo tukaj odigrajo tudi socio-ekonomski in kulturni faktorji - raven izobraževanja, razvitosti urbanih in ruralnih naselij, participacija v delovnih sindikatih, vloga religije in drugi (Freidenvall in drugi 2006, 59–61).

Tabela 4. 2: Delež žensk v predstavniških telesih v nordijskih državah

Država	Tip spolnih kvot	Št. izvoljenih žensk/poslanskih sedežev	Delež žensk v %	Mesto države na lestvici
Švedska	Strankarske kvote	152/349	43.6	3.
Islandija	Strankarske kvote	25/63	39.7	9.
Norveška	Strankarske kvote	67/169	39.6	10.
Danska	/	70/179	39.1	13.

Vir: IDEA (2016).

Drugi primer, ki kaže na vpliv drugih dejavnikov, je Ruanda, ki se zadnja leta uvršča v sam vrh po deležu žensk v predstavniških telesih. Po zadnjih dostopnih podatkih je v ruandskem parlamentu trenutno 51 žensk od 80 poslanskih sedežev, torej 63.7 odstotka. Na tem mestu je treba poudariti, da ima Ruanda zakonsko določene kvote za oba domova parlamenta in volitve na lokalni ravni. Po mnenju Bennettove (2014) je bilo pred ruandskih genocidom leta 1994 v predstavniških telesih le 10–15 odstotkov žensk. Genocid je pustil posledice na demografski strukturi prebivalstva, saj je žensko prebivalstvo predstavljalo 70 odstotkov celotne

populacije. Če je pred genocidom veljalo, da je politika moška domena, po genocidu to skoraj ni bilo več mogoče, zato so ženske za obnovo države morale vstopiti v politiko. Leta 2003 je ruandska politična oblast uvedla zakonske spolne kvote, kjer je določila, da morajo ženske v parlamentu predstavljati vsaj 30 odstotni delež. Te kvote se ne navezujejo samo na kandidatne liste, temveč tudi na minimalno število sedežev, ki je rezervirano za ženske. Zaradi takega sistema in izkušenj, ki so jih pokazale ruandske ženske v parlamentu, je njihovo število z vsakimi volitvami naraščalo in je tako danes lahko za zgled vsem ostalim državam.

Če želimo pričakovati, da bodo spolne kvote učinkovite, je v prvi fazi potrebno zagotoviti, da za njihovo implementacijo obstaja politični konsenz, ki vključuje vse cilje, ki jih politika s spolnimi kvotami želi doseči - predvsem z vidika števil je potrebno dosledno določiti, v kakšnem številu želimo prisotnost žensk. V primeru implementacije je ključno, da vzpostavimo mehanizme, s katerimi lahko izvajanje spolnih kvot kontroliramo in morebitne kršitve tudi sankcioniramo. Učinkovitost spolnih kvot tako ne "moremo obravnavati neodvisno od obstoječe politične kulture, od volilnega sistema in politik strank, ki jih sprejemajo. Osnovni pogoj, da kvote uspejo in prinesejo rezultate, ki jih od njih pričakujemo, je obstoj politične klime, ki je naklonjena enakemu položaju moških in žensk v družbi in enakosti na sploh" (Gaber Antić 1998, 151).

4.4 Argumenti za in proti spolnim kvotam

V politični areni se na temo spolnih kvot krešejo mnenja o njihovi vlogi. Oblikovala sta se dva politična tabora, v katerem so na eni strani izrazito usmerjeni proti spolnim kvotam, v drugem pa v spolnih kvotah vidijo potencial, ki ga je treba zasledovati.

Tabor nasprotnikov spolnih kvot se pogosto pri svojih utemeljitvah sklicuje na demokratičnost. Po njihovem mnenju je s spolnim kvotam posameznikom onemogočena lastna izbira pri odločanju, koga naj volijo. Pojavlja se tudi strah, da bi predstavniki ljudstva bili izbrani zgolj in samo na podlagi spola, ne pa zaradi njihovih kompetenc in sposobnosti. Temu argumentu se pridružuje tudi marsikatera ženska, ki je trdi, da noče biti izvoljena samo zato, ker neki zakon ureja, da mora biti izvoljena (Dahlerup 2005, 143–144).

Odgovore na očitke in argumente ponujajo tudi podporniki spolnih kvot, ki trdijo, da pri konceptu spolnih kvot ne gre za to, da bi se preferiralo en spol - v tem primeru ženske pred moškimi, saj to ni v skladu z načelom, da naj bi vsi imeli enake možnosti. Kvote so v tem

primeru samo spodbuda, da se na ženske gleda kot na enake državljanke, ki jim pripadajo enake pravice kot moškim, da so za udejstvovanje v politiki dovolj usposobljene, vendar ne nazadnje v tem primeru izobrazba ne bi smela igrati ključne vloge, saj se na volitvah izbira glede na to, kako nekdo zastopa in ne v kakšne višine gre posameznikova izobrazba. Vendar tudi osnova, ki bazira na izobrazbi, ni v korist nasprotnikom, saj so ženske v svetovnem merilu veliko bolj izobražene kot moški, vendar njihova izobrazba ne pride do izraza, ker imajo v politiki še vedno dominantno vlogo moški. Ker so v veliki meri za izvolitev žensk odgovorne politične stranke, je težko trditi, da so kršene pravice volivcev, če so politične stranke tiste, ki določajo možnosti žensk za izvolitev. Zadnji argument za pa govori v prid demokratizaciji - s spolnimi kvotami lahko le dosežemo, da je postopek imenovanja bolj pregleden in formaliziran, kar pa demokratični ureditvi ne škodi, temveč jo zgolj krepi Dahlerup (prav tam).

Česar nismo izpostavili pri zgornji argumentaciji, je navzkrižje argumentov, ki se dotikajo polje diskriminacije na podlagi spolnih kvot.

Na naše raziskovalno vprašanje je težko odgovoriti brez vpletanja osebnega mnenja in s tem ne nazadnje tudi politične pripadnosti enemu od zgoraj navedenih taborov. Lahko bi samo rekli, da nam pravna podlaga v primeru argumentacije, zakaj spolne kvote ne diskriminirajo, veliko bolj pomaga, saj se imamo dejansko na nekaj opreti, da svoje trditve potrdimo. Podporniki spolnih kvot trdijo, da v primeru spolnih kvot ne gre za diskriminacijske prakse, temveč le za načine, kako preskočiti ovire, s katerimi se srečujejo ženske in so zaradi njih odrinjene od deleža predstavnih mest, ki jim kot enakopravnim državljanke pripadajo. Omenili smo že Deklaracijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW), ki so jo Združeni narodi sprejeli leta 1979, v njej pa zapisali, da ukrepi, ki so začasne narave, niso diskriminatorni, saj je njihov namen izključno pospeševanje poti do enakosti med spoloma (CEDAW, 4. člen). Z ratifikacijo deklaracije so se države pogodbenice zavezale k izvajanju ukrepov za preprečitev diskriminacije žensk v politični in javni sferi, torej očitki nasprotnikov v tem primeru niso posebej relevantni, saj države zgolj izpolnjujejo to, čemur so se zavezale in kar pravo določa kot edino sprejemljivo opcijo.

Gaber Antić (1998, 145) pravi, da "kvote, kot jih poznamo v politiki, so torej opredeljene tako, da naj ne bi diskriminirale in pomenijo mehanizem odpravljanja posledic dolgega obdobja neposredne ali posredne diskriminacije žensk".

4.5 Spolne kvote v Sloveniji

Spolne kvote so do vstopa Slovenije v Evropsko unijo predstavljale neke vrste tabu, ki so se ga politiki izogibali, vendar kot izpostavlja Antić Gaber (2008, 82), je ideja, da naj ženske dobijo večjo priložnost v političnem predstavnštvu zaživela šele s slovensko pridružitvijo Evropski uniji leta 2004. Zakaj je bilo takrat mogoče narediti tudi miselni preskok, je potrebno iskati tudi v politični opciji, ki je bila takrat na oblasti in je v tem videla problem, ki ga je potrebno rešiti tudi s pomočjo mehanizmov, predvsem pa s podporo javnosti.

Prav ta politična opcija - Liberalna demokracija Slovenije, je prva določila delež žensk na kandidatnih listah v svojem statutu. Sledila ji je politična stranka Socialni demokrati. Tu je potrebno poudariti, da gre za levo usmerjeni stranki, ki so po svoji ideološki usmeritvi bistveno bolj naklonjene ženskam v politiki. Z njunim uvajanjem spolnih kvot je bil problem vedno bolj v ospredju in naslednji korak je bil popolnoma pričakovan - sprejetje nacionalne zakonodaje, ki bi določala obvezujoče spolne kvote (Antić Gaber 2008, 83–84).

Prvi korak v tej smeri je bil storjen s sprejetjem Zakona o enakih možnostih žensk in moških leta 2002, ki določa ukrepe in določila za uravnoteženo zastopanost spolov in njune enake možnosti na političnem področju kot tudi vseh ostalih. Za izvajanje teh določil je bil poleg vseh ostalih državnih služb določen tudi Urad za enake možnosti, ki pa je kasneje bil ukinjen, tako da danes nad tem področjem bdi Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dve leti kasneje se v slovensko ustavo v njen 43. člen doda določilo, da je potrebno z zakonom določiti ukrepe, ki bi spodbujali enako možnost obeh spolov pri kandidaturi na volitvah na državni in lokalni ravni. Da bi se Slovenija kar se da najbolje približala evropskim smernicam, se je Zakonu o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v evropski parlament dodalo določilo, da "na kandidatni listi noben spol ne sme biti zastopan z manj kot 40 odstotki. Vsaka lista mora biti sestavljena tako, da je najmanj en kandidat vsakega od spolov uvrščen v zgornjo polovico liste" (prav tam, 40. člen). Enako določilo je moč najti v Zakonu o lokalnih volitvah v 70.a členu. Volitve v državni zbor ureja Zakon o volitvah v državni zbor, kjer je odstotna meja obeh spolov na kandidatni listi določena s 35% (Antić Gaber 2008, 85–86).

Številke kažejo, da je z izjemo državnoborskih volitev leta 1996 in leta 2004, izvoljivost žensk v Državni zbor naraščala. Leta 1992 je bil delež izvoljenih žensk v DZ tako 13.3%, na naslednjih volitvah se je ta delež krepko znižal in tako so ženske zasedale le 7.8% poslanskih

sedežev. Z naslednjimi volitvami se je ta delež ponovno zvišal na stanje iz leta 1992, vendar nato ponovno upadel za dober odstotek na 12.2% na volitvah leta 2004. Od volitev leta 2008 dalje beležimo vsako leto večji delež izvoljenih poslank. Z zadnjimi volitvami leta 2014 je bil delež izvoljenih poslank tako najvišji v zgodovini, saj je predstavljal 35.6% žensk (Statistični urad 2016).

Seveda bi na prvi pogled lahko dejali, da so spolne kvote v slovenskem prostoru učinkovite, vendar je ponovno potrebno v obzir vzeti še vse ostale dejavnike, ki so soodgovorni za takšno stanje.

Vse statistike jasno kažejo napredek, ki je posledica kvot in spleta okoliščin, konkretno nastanka novih strank. Leta 2008 je, na primer, že veljala kvota 25 odstotkov, pa se število žensk v državnem zboru ni povečalo niti za odstotek in je bil delež enak kot leta 2004, ko kvot še nismo uvedli. Spolne kvote so torej bistvene, a same po sebi ne učinkujejo, če ni še drugih pobud in pritiskov, da na izvoljiva mesta postavijo kandidatke. Za EP je kvota 40 odstotna, a če ženske postavijo na drugo, tretje ali četrto mesto, praktično ni izvoljiva (Roksandić v Hočevvar 2015).

5 SKLEP

S sistematskim pregledom tematike smo ugotovili, da naša teza drži, saj so ženske glede na delež, ki ga predstavljajo v svetovni populaciji, še vedno zapostavljene v politiki. Če pogledamo številke, ki prikazujejo stanje na globalni ravni, hitro ugotovimo, da so številke še vedno odraz tistih kulturnih in družbenih vzorcev patriarhalne družbe, ki jih ženska gibanja skozi tokove boja za pravice niso uspeli v celoti porušiti.

Čeprav v nekaterih državah beležimo odstopanja v pozitivnem smislu, se je potrebno zavedati, da dobro stanje žensk v politiki še ne pomeni nujno tudi njihove enakosti na vseh ostalih področjih. Žensko predstavništvo je splet različnih okoliščin, v katerih se družba in država v nekem trenutku znajdeti. V kakšnem odnosu so lahko spolne kvote z družbeno situacijo smo prikazali na ilustrativnem primeru Ruande, ki beleži daleč največji delež žensk v predstavniskem telesu, kar je delno lahko pripisati spolnim kvotam, delno pa je potrebno vzroke za to iskati tudi v postkonfliktni dobi, ki je sledila ruandskemu genocidu. Na drugi strani pa nordijske države kažejo, koliko je lahko storjenega že samo z vplivanjem družbenih skupin, ki imajo moč vplivanja na politične akterje, pa to še premalokrat izkoriščajo.

Seveda bi bilo za družbo in harmonične odnose najboljše, da do posredovanja družbenih skupin niti ne bi bilo potrebno priti, saj je na plečih politike, da z zakonskimi določili in sankcijami dosega enakost spolov v vseh sferah življenjskega obdobja posameznika. Deloma pomaga, če si v tem primeru pomaga s spolnimi kvotami, saj je to še najlažji in najhitrejši način kot pa sistematsko prestrukturiranje celotne družbe in vrednot. Le tako tudi lahko izpolnjujejo zahteve mednarodne skupnosti, h katerim so se obvezale z ratifikacijo deklaracij, ki poudarjajo enakost.

Iz tega smo tudi izpeljali odgovor na raziskovalno vprašanje, da v primeru spolnih kvot ne gre za diskriminacijo, temveč le za iskanje poti do enakosti žensk v področjih, kjer so zaradi moške dominacije še vedno v podrejenem položaju. Spolne kvote kot mehanizem v svojem jedru ščitijo tudi delovanje in legitimnost demokratične ureditve, zato ne moremo trditi, da nimajo pozitivnih učinkov.

Pri vsem tem je potrebna tudi distanca pri razumevanju obeh polov, tako zagovornikov kot nasprotnikov, saj je naše dojemanje vseh političnih odločitev pogojeno tudi z našimi osebnimi okoliščinami, vrednotami in politično pripadnostjo.

6 LITERATURA

1. Antić Gaber, Milica. 2008. Slovenia: from voluntary to legislated quotas. V *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*, 82–92. Stockholm: Women in Politics Research Centre.
2. --- 2015. Strukturiranje slovenske družbe in spol kot strukturirana in strukturirajoča struktura V *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*, ur. Milica Antić Gaber, 7–21. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
3. Bacchi, Carol. 2006. Arguing for and against quotas: theoretical issues. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dahlerup, 32–53. New York: Routledge.
4. Bennet, Elizabeth. 2014. *Rwanda Strides Towards Gender Equality in Government*. Dostopno prek: <http://harvardkennedyschoolreview.com/rwanda-strides-towards-gender-equality-in-government/> (23. julij 2016).
5. Bryson, Valerie. 2003. *Feminist Political Theory*. New York: Palgrave Macmillan.
6. Butler, Judith. 2001. *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: Založba Škuc.
7. Dahlerup, Drude. 2005. Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Julie Ballington in Azza Karam, 141–174. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
8. --- in Lenita Freidenvall. 2010. Quotas as a "Fast Track" to Equal Representation for Women: Why Scandinavia is No Longer the Model. V *Women, Gender and Politics*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 175–185. Oxford: Oxford University Press.
9. De Beauvoir, Simone. 2013. *Drugi spol*. Ljubljana: Založba Krtina.

10. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia
11. Fausto–Sterling, Anne. 2014. *Biološki/družbeni spol*. Ljubljana: Založba krtina.
12. Fink Hafner, Danica in Alenka Krašovec. 2004. Vpliv volilnega sistema na delež žensk v nacionalnem in lokalnih predstavniških telesih v Sloveniji. V *Lokalna demokracija I, Analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček, Alenka Krašovec, 102–124. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Freidenvall, Lenita, Drude Dahlerup in Hege Skjeie. 2006. The Nordic countries: and incremental model. V *Women, Wuotas and Politics*, ur. Drude Dahlerup, 55–83. New York: Routledge.
14. Gaber Antić, Milica. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
15. Gamble, Sarah. 2006. *The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*. London: Routledge.
16. Hočevnar, Barbara. 2015. *Se kljub vsemu dogajajo premiki? Na vseh treh volitvah leta 2014 izvoljen največji delež žensk doslej*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/assets/info5/-20150307/enakopravnost-spolov/do/sklop1-1.html> (24. julij 2016).
17. *International Idea*. Dostopno prek: <http://www.idea.int/> (24. julij 2016).
18. *Inter-Parliamentary Union*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/english/home.htm> (24. julij 2016).
19. Jalušič, Vlasta in Milica Gaber Antić. 2001. *Ženske - politike - možnosti*. Ljubljana: Mirovni Inštitut.

20. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*. 1979. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Zbornik/I_CEDAW_-_Konvencija_o_odpravi_vseh_oblik_diskriminacije_zensk.pdf (22. julij 2016).
22. Krook, Mona Lena. 2009. *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. Oxford: Oxford University Press.
23. Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.
24. McBride, Keally. 2010. Feminism. V *Encyclopedia of Political Theory*, ur. Mark Bevir, 499–506. California: SAGE Publications, Inc.
25. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2016. *Kaj je enakost spolov?* Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti/-kaj_je_enakost_spolov/ (18. julij 2016).
26. Meta dekleta. 2016. *Pomembni mejniki v boju za pravice žensk na Slovenskem*. Dostopno prek: <http://metadekleta.metinalista.si/pomembni-mejniki-v-boju-za-pravice-zensk-na-slovenskem/> (7. avgust 2016).
27. *National Organization for Women*. Dostopno prek: <http://now.org/> (22. julij 2016).
28. Pateman, Carole. 1988. *The Sexual Contract*. Stanford: Stanford University Press.
29. *Pekinška deklaracija*. 1995. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/enake_moznosti/PekinskaDeklaracija.pdf (22. julij 2016).
30. Prijon, Lea. 2010. Razumevanje ženskega in moškega spola in seksualnosti. *Razpotja* 1 (1): 38–41.
31. Selišnik, Irena. 2008. *Prihod žensk na oder slovenske politike*. Ljubljana: Založba Sophia.

32. Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Založba obzorja.
33. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/index.html> (20. julij 2016).
34. Statistični urad Republike Slovenije. 2011. *Volitve v Državni zbor RS, Slovenija, 4.12.2011*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico-?IdNovice=4491> (24. julij 2016)
35. Steans, Jill. 1998. *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity press.
36. Squires, Judith. 2009. *Spol v politični teoriji*. Ljubljana: Založba Krtina.
37. Verginella, Marta. 2011. Vstop žensk v slovensko politično areno V *Ženske na robovih politike*, ur. Milica Antić Gaber, 3–21. Ljubljana: Založba Sophia.
38. *Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v evropski parlament (ZVPEP-1-UPB-1)*. Ur. l. RS 40/04. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3401> (24. julij 2016).
39. *Zakon o lokalnih volitvah (ZLV-1-UPB-1)*. Ur. l. RS 94/07. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO308> (24. julij 2016).